

Roger Torres
i Graell

GUST DE
CACAU

V I E N A
E D I C I O N S

CARDEDEU, VALLÈS ORIENTAL, BARCELONA

—**I**nventor —contestava amb rotunda seguretat el petit Joan, quan li preguntaven què volia ser de gran.

El fet es complicava quan el burxaven amb una segona pregunta:

—I què inventaràs, fill?

No tenia una resposta clara perquè creia que, si deia que volia ser inventor, no calia afegir res més. El seu avi era pagès ramader allà a Cardedeu, i quan els seus companys d'entremaliadures li preguntaven de què feia, contestava que era pagès i ja ningú no demanava res més, ni quina classe de bestiar criava, si en tenia, ni de quins arbres tenia cura. Els pagesos van al camp i, al temps de la sega, seguen, després ve el batre i empalmen amb la verema, les ametlles i, ja a l'hivern, les olives. I cadascú fa segons conreï. Fixeu-vos si poden fer coses; i si totes eren incloses en un sol mot, per què amb ell sempre volien saber què inventaria? Un dia, enfadat, va respondre:

—Inventaré invents. Què fa, si no, un inventor?

—Ah! —li respongueren sorpresos.

És clar, els més lletrats s'alegraven que el xicot fos contrari a la idea que imperava en aquell temps a les Espanyes,

compendiada per Unamuno quan digué: «*Que inventen ellos*».

Els seus pares, en Marc i la Matilde, veien de bon ull que el fill tingués aquesta dèria de tan petit, però, tot i així, pensaven que potser passaria gana. «Qui es guanya la vida inventant invents? Ja li passarà la rampellada i tocarà de peus a terra. On, si no, si venim de pagès?» D'altres, amb més benevolència, afegien: «Tampoc no són mala gent els qui inventen, tot i que una mica estranys sí que ho són». Així finia un tema que no preocupava ningú. De fet, ningú no coneixia cap inventor perquè ja tot era inventat, afirmaven els entesos: les pastilles Juanola contra la tos; el Cerebrino Mandri contra els dolors que cada matí, mig d'amagat, es prenia l'àvia. Els qui es creien intel·lectuals hi afegien: «La màquina de vapor, l'automòbil..., l'electricitat. Què queda per descobrir? Res. Pobre noi».

* * *

El jove que volia ser inventor provenia d'una llarga família de pagesos. Del besavi es té notícia que afirmava haver nascut el 1820, es deia Marc Viader i Planas i es casà amb Maria Gesa i Clavell, de la mateixa edat. L'1 de gener d'aquell mateix any començava a Espanya el Trienni Liberal, atent a les rebel·lions sud-americanes, als *pronunciamientos* militars contra el rei Ferran VII i a l'apaivagament d'actes populars, com el que va donar-se a Barcelona contra la casa de la Inquisició, que més que una revolta va ser una festa en veure com s'extingia d'una vegada aquell sanguinari tribunal. Les autoritats no s'hi van oposar.

Un dels onze fills d'aquest primer avantpassat, Josep Viader i Gesa, futur avi del noi que volia ser inventor, va néixer

gairebé a la meitat del segle XIX, just el 1840, a l'aleshores petita vila de Cardedeu, a la comarca del Vallès Oriental. Deien que la nissaga dels Viader es remuntava a finals del 1600; potser ho veurem més endavant. Cada generació havia estat ben prolífica, i així s'anà multiplicant i estenent el nom de Viader o Viadé, segons com l'escrivia el funcionari de torn als registres de naixement, ja fos amb ortografia catalana o amb la imposada castellana. Tots eren gent de pagès a jornal, però no eren pas rics. Els més afortunats treballaven de masovers de masos acabalats i masies anomenades de la comarca. Els cabalers sense res a tenir desitjaven trobar parella amb terra de propietat, i els agosarats se n'anaven a Barcelona, que atreia gent d'arreu, i provaven d'arrelar-hi, o miraven de trobar sort en ciutats amb embranzida per la creixent indústria tèxtil. Catalunya vivia uns anys de progrés econòmic i també de renaixença cultural. Per primer cop, el flux migratori es va invertir i van ser més els que hi arribaven cercant feina, que en trobaven, que no pas els que se n'anaven. Val a dir, però, que durant aquests anys encara tenia molt de pes l'emigració interior, que desplaçava grans quantitats de població rural cap a les ciutats. Una població la producció de la qual depenia més de les bondats de la pluja que no pas dels regs planificats.

L'avi Josep del noi enginyós havia nascut a la masia de can Marc, al barri de Sant Hilari de Cardedeu. Can Marc no era res de l'altre món. Constituïa una esquifida explotació agrícola de menys de dues hectàrees, i encara una part d'aquesta escassa terra era de bosc; la resta, una mica de vinya, un petit camp de secà per conrear gra, un hort regat amb l'aigua d'un pou, pujada a força de braços galleda rere galleda lligada a una corda, grinyolant al pas per una corriola mig rovellada, i, finalment, la casa pairal, formada per una masia de finals del segle XVIII, a la qual, més tard, se n'hi afegí una altra a mitjan

segle XIX. El conjunt tenia el que havia de tenir una casa de pagès: un paller, l'estable i el corral amb aviram d'una economia de subsistència. Aquesta era la imatge dels Viader a pagès. L'avi havia tingut set fills; res de nou si tenim en compte que el besavi Marc n'havia tingut onze. Amb aquesta petitesa patrimonial es comprèn, doncs, que la figura de l'hereu fos bàsica per assegurar la pervivència de l'explotació familiar. Com en tantes altres famílies del camp català, els fills cabalers de can Marc van haver de buscar la subsistència fora de casa: els uns, mitjançant el matrimoni amb propietaris d'altres terrenys; els altres, treballant per compte aliè, ja fos de jornalers al camp o d'assalariats a ciutat.

Aquesta darrera elecció va ser la triada per en Marc, el tercer fill de l'avi Josep, el que seria amb el temps el pare del noi que aspirava a inventar invents. Quan va fer dotze anys, es va posar a treballar de jornal per a diversos propietaris de Cardedeu. Treballava i treballava perquè era l'únic que sabia fer, i el treball era la seva escola professional. A pagès feia totes les feines que trobava; tant li era el què, només volia feinejar. Un any, en acabar la temporada de sega, va prendre una decisió més ambiciosa; anhelava arribar més lluny que anar a jornal. Va abandonar definitivament can Marc, on treballava, per entrar al castell de Benlloch, on al cap de poc temps l'administrador li va oferir el càrrec d'encarregat general. La plaça, però, no era lliure, com li havien suggerit, i, amb raó, el titular es va resistir que li fos arrabassada per un nouvingut molt més jove que ell. Amb mà esquerra, l'encarregat va optar per convèncer el noi que faria mal comerç si es quedava a treballar a la finca, i li assegurà que el futur era a Barcelona. D'aquesta manera, va evitar d'enfrontar-s'hi obertament, i, encara més, va insistir que a Barcelona hi havia moltes més oportunitats de prosperar per a joves amb empena. Prou que

L'hi considerava, i fou una bona manera de treure-se'l del damunt.

En Marc no era un ximplet, i de seguida s'adonà de les enveges dels altres segadors. Tot, perquè ell guanyava un ral més, perquè lligava més garbes que els altres; vaja, que feia anar la dalla més ràpida. Els qui treballaven amb ell el burxaven tot dient-li: «Tu, tan eixerit com ets, te n'hauries d'anar a la ciutat gran; allí faràs via ràpida, car aquí sempre seràs un segador». I més coses semblants que li anaven omplint el magí, fins que un dia que se li va omplir l'olla de tant de rumiar va decidir que se n'anava. I es va acomiadar. L'encarregat, de tota manera, veient l'empenta que duia el noi, va voler ajudar-lo:

—Guaita, m'han dit que a Barcelona, al carrer d'en Xuclà, hi ha un carboner que necessita un ajudant. Si te n'hi vas, d'entrada tindries on anar a parar.

La seva resposta va ser decidida:

—Mercès! Doncs me n'hi vaig. El meu aprenentatge del conreu de la terra ja és fet.

I se'n va anar a comunicar-ho als pares:

—Pares, me n'aniré a Barcelona.

—I això, fill? Que no hi estàs bé, amb els senyors de Benlloch? —li preguntava la mare.

—Sí, però no és això. Les feines del camp ja me les sé totes. Segar, batre, verema... És una rutina.

—Aquesta és la vida de pagès —replicà el pare—. La vida és un cicle natural. No t'has fixat en la lluna, que sempre volta, i la natura, que sempre roda... Menys les persones, que no repetim edat; sempre anem endavant sense fer el tomb. Oi que m'entens? —El pare parlava amb la saviesa del pagès.

—Sí, pare, heu fet una bona comparança. És potser per això que guaito endavant i no pretenc fer tombs com roda la natura que heu dit.

El pare, pràctic ara, li preguntà:

—Ja tens duros? Te'n caldran uns quants. Fins que no trobis feina poden passar dies...

—Sí, pare, amb el que he estalviat darrerament podré passar uns quants dies. A més, soc de poca despesa, amb no res passo. No us amoïneu per això. Heu de saber que els Benlloch m'han fet una carta de presentació i de recomanació per a un comerç de carbó on necessiten un ajudant.

La mare se'n feu càrrec. Aquesta mena de dissort formava part dels de la seva classe per fer-se camí a la vida.

Tot i que era jornalер, sabia com presentar-se davant d'un que l'havia de contractar; per això, es va comprar unes espardenyas noves ben maques i, com que volia anar a agafar el tren a Granollers, perquè era més barat que agafar-lo a Cardedeu, va pensar que, si se n'hi anava a peu amb les espardenyas noves, quan hi arribés ja semblarien velles. Decidí aleshores anar descalç, amb les espardenyas penjades a l'esquena, fins a l'estació del ferrocarril de Granollers.

* * *

Duia un farcell que li havia preparat la mare amb una mica de roba, menjar i, com a gran valor, la carta de recomanació per treballar de mosso en un negoci de venda i repartiment de carbó. La seva arribada coincidia, pels volts del 1900, amb un ambient social ben ennegrit. Feia només dos anys de la crisi colonial del 1898 de l'Estat espanyol, que havia perdut les colònies d'ultramar, Cuba i Puerto Rico, i, ja abans, les noves repúbliques americanes del sud. Ara, en una guerra provocada pels Estats Units per fer-se amb la riquesa de les illes, perdia l'última resta que quedava d'aquell ampli imperi. Una de les conseqüències directes d'aquestes pèrdues fou l'augment

dels impostos a Espanya, tant que, un any després, el 1899, es produeixen a Barcelona els fets del Tancament de Caixes, una protesta dels botiguers i industrials catalans contra la llei en matèria econòmica del govern centralista de Madrid de Francisco Silvela, que els ofegava amb tants impostos que fins i tot la premsa estrangera se'n va fer ressò. Era l'inici d'un període polític caracteritzat per l'enfrontament entre el catalanisme polític i el lerrouxisme, per la consolidació del moviment obrer, que, en un clima creixent de conflictivitat laboral, el febrer del 1902 convocà una vaga general.

Enmig d'aquest context polític i social, en Marc arribà a l'esmentada carboneria del carrer d'en Xuclà, prop del mercat de la Boqueria. La sorpresa se l'endugué quan li digueren que el lloc de treball ja era ocupat. Ves a saber si l'havien enredat, o, fins i tot, si en realitat només havia existit en la xerrameca dels de cal Benlloch per treure-se'l del damunt. De tota manera, qui el va atendre, en veure'l tan jove i desprotegit, li va voler donar un cop de mà:

—Saps, jovenet, més amunt del carrer trobaràs una lleteria. La duu una senyora gran. Tal vegada t'agafi de macip amb la bona planta que fas.

—Mercès, senyor.

* * *

Durant segles, el consum de llet fresca havia estat una pràctica arriscada. La llet era un producte perible amb caducitat molt curta i, en conseqüència, fàcilment contaminable per l'acció bacteriana. Els processos per a la higienització i conservació no eren a l'abast dels petits productors, i per això, durant molt de temps, els riscos que comportava la seva ingesta superaren amb escreix els seus suposats avantatges.

Era costum de l'època que la majoria dels adults, i fins i tot els infants, prenguessin vi per esmorzar; escalfava el cos i el revitalitzava. Aquesta pràctica era aconsellada per alguns textos que es publicaven sobre salut i medicina general d'algunes publicacions, que desaconsellaven prendre llet a primera hora del matí. A més, com que prendre'n es considerava «cosa de malalts», el seu consum donava a entendre que qui en prenia gastava poca salut, i, per tant, es feia de manera reservada sense gaire xerrameca i molt discretament.

Els hàbits socials van anar evolucionant i el consum de llet es va anar estenent entre les classes benestants com una manera diferenciada d'alimentar-se, cosa que generà l'apropament de la venda al consumidor. Sorgiren a Barcelona les primeres lleteries, establiments sense estable ni vaques on es venia llet produïda fora de la ciutat. El canvi fou possible, en part, per la millora del transport i de la conservació, i, d'altra banda, per la creació a les comarques veïnes de noves granges ramaderes que abastien aquests establiments. N'hi havia que es limitaven a comercialitzar llet comprada a tercers, i d'altres que ho feien amb la llet produïda en explotacions ramaderes pròpies. Aquests últims expenedors de llet —botigues, al capdavall— sovint prenen el nom de l'explotació ramadera a la qual estaven vinculats, i se'ls anomenava genèricament amb el nom de *granges*. Amb el temps, el nom *granja* es va anar desvinculant parcialment o totalment del seu origen de pagès, i va passar a significar una botiga lleteria, on, com si fos una mena de bar, se servien sobretot esmorzars i berenars. En facilitaven el consum al mateix moment de la compra, tot seguint els potencials clients amb una oferta d'agradable pastisseria. Moltes d'aquestes *granges* es limitaven a vendre llet i alguns tipus de derivats làctics elaborats de manera artesanal en un petit obrador: mató, nata, mantega...

El noi que venia de Cardedeu, seguint el consell del carbo-
ner, es va adreçar a la granja lleteria. Mentre es dirigia a
l'adreça, pensava amb ironia que encara passaria del negre al
blanc, tot relacionant els juxtaposats colors del carbó i la llet.
Caminant carrer amunt, va trobar la petita lleteria i la dona
gran que la regentava. La llet els arribava amb carros o dins
sàrries plenes de gerres platejades que duïen someres de més
enllà del Besòs.

—Déu vos guard, senyora —digué tímidament.

—En què et puc servir, xicot? Tal vegada et ve de gust una
mica de llet?

—No, gràcies. Bé..., potser sí que una mi... mica... No ho
sé... Jo vinc per... perquè cerco feina. M'han dit més avall, on
haviem de donar-me'n en una carboneria..., però el fet és que
m'han enviat aquí... —Parlava tímidament, mig tartamude-
jant.

—Vaja, així que t'han enredat. I... d'on vens tu així, que
sembla que fa dies que no toques l'aigua?

—Vinc de Cardedeu... Fins i tot porto una carta de recoma-
nació del senyor Benlloch. —I, remenant el farcell, la va treure
tota arrugada. La senyora va fer un senyal amb les mans com
dient «No cal, no cal que me l'ensenyis», i va afirmar:

—Et crec.

Potser no sabia de lletra o els ulls del bordegàs no enganya-
ven, i fent una llarga pausa, que el jove va interpretar com si
cerqués una excusa per dir-li que no, continuà:

—Amb sinceritat, t'he de dir que m'agradaria que et que-
dessis, però no et puc pagar un jornal. La granja no dona per
a un assistent. Tot i així, si et quedes, et donaré menjar i llit, i
et faré la bugada.

En Marc, que no sabia on passar la nit, va dir que sí de se-
guida. Acceptà l'oferiment de treball, tot pensant que no s'hi

quedaria pas gaire temps, i, immediatament, es va posar a ajudar-la.

—Per on començo, senyora?

—Atura't, noi, vas molt per feina. Encara no sé pas com t'he de dir... Primer vull saber com et dius per anomenar-te. No diré pas «vine aquí», sinó «vine aquí» i el nom que tinguis, oi?

—Sí, és clar. Em dic Marc, Marc Viader i Bas, de Cardedeu. Els pares viuen allà, fan de pagesos.

—Molt bé, Marc, doncs el meu nom és Rafaela. Veus?, ja sabem com ens hem de dir.

Va ser així com el qui mai no es cansava de treballar es va iniciar en un nou ofici amb el mateix afany amb què havia feinejat al camp.

* * *

La dona propietària de la petita granja havia tingut bon ull en ajornar aquell jove, que, passat un temps curt, i a poc a poc, remuntà la lleteria, que anava a la deriva pel que fa a clientela, i la convertí en un negoci sense pèrdues, primer, i pròsper, més tard.

Qui ho havia de dir, que aquell voluntariós segador vingut de Cardedeu, que treballava de sol a sol amb l'ajut de les dues mans, fes tanta feina! La llet a granel es transportava envasada en pesadíssimes gerres de llautó estanyat de color gris mat. Aquesta feina, la primera del dia, no era cap obstacle per a l'espavilat camàlic vingut del Vallès. En Marc les duia de dues en dues quan eren plenes, i duplicava la càrrega de quatre en quatre quan eren buides. La propietària observava l'esma del noi, el senderi i la meticulositat amb què ho feia tot. El jovencell tenia una gran facilitat per a l'aprenentatge de coses

noves i afegia millores a la rutina. De fet, no se li havia d'explicar dues vegades el que havia de fer, ni vigilar que després ho apliqués correctament. Sense adonar-se'n, va anar absorbint més responsabilitats, i, per tant, més feina; en part, també, perquè la senyora Rafaela es feia gran. De camàlic de càrrega va passar al repartiment dels encàrrecs. Amb el temps, s'ocupà de la delicada feina de la compra de matèries primeres, i es va convertir en l'ànima del negoci. Davant dels canvis introduïts i la capacitat de treball, la propietària va poder reduir bastaixos que treballaven puntualment a l'obrador. Malgrat l'augment de les vendes que havia experimentat la lletèria, el noi de Cardedeu se'n sortia prou bé tot sol. La Rafaela estava cofoia del tomb que havia fet aquella petita granja lletèria.

De bon matí, el noi de pagès es llevava per anar a buscar la llet a una central receptora, car allí no tenia estable per abastir-se de llet pròpia. La recollida la duia a l'obrador de casa per procedir a desnatar-ne una part i batre-la per aconseguir nata muntada. No havia après només a fer nata —que la clientela ja començava a dir que era de les millors de Barcelona—, sinó que amb la sobrera del dia abans, batent-la i expulstant-ne el xerigot, feia un nou producte per a la venda, la mantega.

* * *

Passats uns anys, la mestressa li va dir:

—Escolta, Marc, vull parlar amb tu.

En Marc, en sentir com s'havia expressat la senyora, pensà en quelcom no complaent per part seva.

—Hi ha alguna cosa que no li plau? —respongué el jove, una mica amoïnat.

—Oh, no! —respongué amb un somriure ben plaïble. I anant al gra, continuà—: Vull dir-te que hauries de quedar-te la lleteria. Què me'n dius?

—Jooo, fer-me amb la lleteria, senyora?... No tinc pas duros amb què pagar-l'hi. Aquest negoci val molt..., i jo no en tinc tants...

—Escolta'm bé, noi, pels diners no facis, ja m'ho aniràs pagant. Serà com una renda per a mi per anar vivint. Confio en tu. Queda-te-la, si us plau, queda-te-la. Jo cada cop puc menys. Els anys passen per a mi costa amunt, i per a tu, costa avall. Tu te l'has ben guanyada. Et pertany perquè has fet un negoci rendible d'una ruïna.

—Gràcies, senyora... No sé què dir-li.

La va abraçar en senyal de gratitud i confiança. La dona deixà anar unes llàgrimes sense que se n'adonés el fadrí, i acabà:

—Estic contenta de deixar-la en bones mans, que, a segons qui..., em faria patir.